

TALABALARDA O'QITISH METODLARI VA USULLARINING TOLERANTLIKNI OSHIRISHDAGI ROLI

Boltayeva Gulrux Muxamadsaidova

Buxoro davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada, talabalarda o'qitish metodlari va usullarining tolerantlikni oshirishdagi roli nazariy jihatdan o'rganilgan. Bundan tashqari, ta'lim jarayonida tolerantlikni oshirish uchun qo'llaniladigan metodlar va usullar, talabalarni bir-birini tushunishi, o'z fikrlarini ifoda etishi kabi xususiyatlar amaliy jihatdan tahlil qilingan.

Kalit so'zlar. Tolerantlik, o'qitish metodlari, individuallik, qobiliyat, muloqot.

Аннотация. В этой статье теоретически исследуется роль методов и приемов обучения у студентов в повышении толерантности. Кроме того, на практике проанализированы такие особенности, как методы и приемы, применяемые в процессе обучения для повышения толерантности, способности учащихся понимать друг друга, выражать свои мысли.

Ключевые слова. Толерантность, методы обучения, индивидуальность, способности, общение.

Annotation. In this article, the role of teaching methods and methods in students in increasing tolerance is theoretically studied. In addition, the techniques and methods used to increase tolerance in the educational process, such as the ability of students to understand each other, to express their opinions, have been practically analyzed.

Keywords. Tolerance, teaching methods, individuality, ability, communication.

Kirish. Talabalarda o'qitish metodlari va usullarining tolerantlikni oshirishdagi roli muhim ahamiyatga ega bo'lib hisoblanadi. Tolerantlik, ya'ni boshqalar fikriga, madaniyatiga va hayot tarziga nisbatan ochiqlik, zamonaviy jamiyatda hayotiy zaruratdir.

O'qitish jarayonida qo'llaniladigan metodlar va usullar, talabalarni nafaqat bilim olish, balki boshqalar bilan samarali muloqot qilish, turli fikrlarga hurmat ko'rsatish va ijtimoiy mas'uliyatni anglashga yordam beradi. O'qitish usullari orqali talabalar o'zaro muloqotda, guruhli ishlarda va muammolarni hal qilish jarayonlarida tolerantlikni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Masalan, muammoli vaziyatlarni yechishda, muhokama va bahslar orqali turli nuqtai nazarlarni tinglash va qabul qilish ko'nikmalari shakllanadi. Shuningdek, interaktiv metodlar, masalan, rol o'ynash yoki simulyatsiyalar, talabalarni turli madaniyatlar va fikrlar bilan tanishtirib, ularning empatiya hissini oshirishda samarali bo'ladi. Umuman olganda, ta'lim jarayonida tolerantlikni oshirish uchun qo'llaniladigan metodlar va usullar, talabalarni bir-birini tushunishga, o'z fikrlarini ifoda etishga va ijtimoiy muammolarga nisbatan mas'uliyatli yondashishga tayyorlaydi. Bu esa, o'z navbatida, yanada barqaror va hamjihat jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Talabalarda o'qitish metodlari va usullarining tolerantlikni oshirishdagi roli bugungi kunda juda dolzarb. Bir qator sabablarga ko'ra bu masala dolzarbligini yo'qotmaydi:

1. Globallashuv: Hozirgi davrda insonlar turli madaniyatlar, tillar va fikrlar bilan doimiy muloqotda bo'lishadi. Bu sharoitda tolerantlikni rivojlantirish, ijtimoiy va madaniy moslashuvni ta'minlash uchun muhimdir.

2. Ijtimoiy muammolar: Dunyoda ayrim guruhlar o'rtasidagi nizo va qarama-qarshiliklar, ksenofobiya va diskriminatsiya kabi ijtimoiy muammolar kuchaymoqda. Ta'lim jarayonida tolerantlikni oshirish bu muammolarga yechim topishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

3. Yosh avlodning roli: Talabalar — jamiyatning kelajagi hisoblanadi. Ular tolerantlik, bag'rikenglik va hamjihatlik asoslarini o'rganishlari, kelajakda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda o'z hissalarini qo'shishlari zarur.

4. Ta'lim metodologiyasining o'zgarishi: Zamonaviy ta'lim metodlari, masalan, interaktiv o'qitish, muammoli ta'lim va guruhli ishlash metodlari, talabalar o'rtasida muloqotni va boshqalar fikrlariga hurmatni oshirishga imkon beradi.

5. Madaniyatlararo muloqot: Tolerantlikni rivojlantirish talabalarni madaniyatlararo muloqotga tayyorlaydi, bu esa global muammolarni yechishda va xilma-xil fikrlarni birlashtirishda yordam beradi.

Shunday qilib, talabalarda o'qitish metodlari va usullarining tolerantlikni oshirishdagi roli nafaqat ta'lim jarayonining muhim qismi, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash uchun zaruriy vosita sifatida dolzarbligini saqlaydi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Talabalarda o'qitish metodlari va usullarining tolerantlikni oshirishdagi roli haqida bir nechta psixolog olimlar ish olib borgan. Ularning fikrlari va tadqiqotlari tolerantlikni rivojlantirishda ta'sir ko'rsatadi.

1. J.Ollportning "tolerantlik" tushunchasi, shuningdek, uning "boshqalarni tushunish" va "madaniyatlararo muloqot" bo'yicha ishlari, tolerantlikni oshirishda o'qitish usullarining muhimligini ta'kidlaydi. Uning nazariyalari, talabalarning bir-birini tushunishiga yordam beradigan metodlarni ishlab chiqishga yordam beradi. Bu metodlarni amaliyotga tadbiq etish esa talabalarda jamiyatda va ijtimoiy guruhlarda muloqotchanlik xususiyatini yanada rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

1. G.Seligman, ijtimoiy psixologiya sohasida, ijobiy psixologiyaning asoschisi sifatida, tolerantlikni rivojlantirishda pozitiv muhit yaratish va talabalar o'rtasidagi muloqot va hamkorlikni kuchaytirish kerakligini ta'kidlaydi. Muloqotga kirishish darajasining yuqori bo'lishi, talabalarda ijtimoiylashuv jarayonini kechishida xizmat qiladi.

2. E.Wenger o'zining o'rganish jamoalari va ijtimoiy o'rganish nazariyalari orqali tolerantlikni oshirishda o'zaro aloqalar va tajribalarning muhimligini ko'rsatadi. Uning ishlarida, talabalar o'rtasida hamkorlik va tushunish muhim rol o'ynaydi.

3. R.Sternbergning "aql" va "ijod" nazariyalari, talabalarga turli fikrlarni qabul qilish va ularni muhokama qilishda yordam beradi. Bu, tolerantlikni oshirishga olib keladi.

Bu olimlarning ishlaridan kelib chiqib, tolerantlikni oshirishda o'qitish metodlari va usullari, ijtimoiy muloqot, tajriba almashish va bir-birini tushunish muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rishimiz mumkin.

Muhokama. Talabalarda o'qitish metodlari va usullarining tolerantlikni oshirishdagi roli muhim va ko'p jihatdan o'zaro bog'liqdir. Tolerantlik, boshqa odamlarning fikr, e'tiqod va qadriyatlariga hurmat bilan qarashni anglatadi. O'qitish jarayonida bu sifatlarni rivojlantirish uchun bir qator metodlar va usullar qo'llanilishi mumkin:

1. Aktiv o'qitish metodlari:

a)Guruhiy muhokama: Talabalar o'rtasida ochiq va samimiy muloqot yaratish orqali, turli fikrlar va qarashlar bilan tanishish imkoniyati paydo bo'ladi.

b)Rol o'ynash: Turli ijtimoiy vaziyatlarda boshqa odamlarning nuqtai nazarini his qilish orqali empatiya rivojlanadi.

2. Madaniyatlararo o'rganish:

a)O'quv dasturlariga turli madaniyatlar va an'analarning kiritilishi, talabalarni global dunyoqarashga ega bo'lishga yordam beradi.

b)Turlarni o'rganish va madaniyatlararo muloqot, tolerantlikni oshirishda muhim omil hisoblanadi.

3. Servis o'qitish:

a) Talabalarni ijtimoiy xizmatlar orqali o'z jamoalariga hissa qo'shishga jalb qilish, ularga boshqalarga yordam berish va ularning muammolarini tushunishga yordam beradi.

b) Bunday faoliyatlar talabalarni tolerantlik va ijtimoiy mas'uliyatga o'rgatadi.

4. Tanqidiy fikrlash:

a)Talabalarni tanqidiy fikrlashga o'rgatish, ularning o'z fikrlarini va boshqalarning fikrlarini baholashga yordam beradi.

b) Bu usul, turli qarashlarga nisbatan ochiqlik va sabr-toqatni rivojlantiradi.

5. O'zaro fikr almashish:

a) O'quvchilarning turli mavzularda fikr almashishi, ularning bir-biriga bo'lgan hurmatini oshiradi.

b) Turli tadqiqotlar yoki loyiha ishlari orqali talabalar o'z fikrlarini himoya qilishga va boshqa fikrlarga ochiq bo'lishga o'rganadilar.

Xulosa. O'qitish metodlari va usullari talabalarda tolerantlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'quv jarayonida muammolarni yechish, o'zaro muloqot va tajriba almashish orqali talabalar nafaqat bilim, balki bir-biriga hurmat va samimiyatni ham o'rganadilar. Shunday qilib, tolerantlikni rivojlantirish uchun zamonaviy va innovatsion o'qitish usullaridan foydalanish zarur.

Talabalarda o'qitish metodlari va usullarining tolerantlikni oshirishdagi roli quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. **Ochiq muloqot:** Fikr almashish va muhokamalar orqali talabalar bir-birining nuqtai nazarini tushunishga o'rganadilar, bu esa tolerantlikni oshiradi.

2. **Empatiya rivojlanishi:** Rol o'ynash va simulyatsiya metodlari talabalar orasida boshqalarning hissiyotlarini his qilishga yordam beradi.

3. **Madaniyatlararo bilim:** Turli madaniyatlar va an'analar haqida bilim berish, talabalarni keng dunyoqarashga ega qilishga xizmat qiladi.

4. **Tanqidiy fikrlash:** Talabalar tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirib, turli fikrlarga ochiq bo'lishni o'rganadilar.

5. **Ijtimoiy mas'uliyat:** Servis o'qitish metodlari orqali talabalar jamoalariga hissa qo'shish va ijtimoiy muammolarni tushunish orqali tolerantlikni rivojlantiradilar.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy o'qitish metodlari talabalar orasida tolerantlik va hurmatni rivojlantirishga qaratilgan muhim vositalardir. Bularning barchasi kelajakdagi ijtimoiy barqarorlik va madaniyatlararo muloqot uchun zamin yaratadi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Norkulova N.T. Affiliatsiya motivi - talabalar ma'naviy qiyofasini shakllantiruvchi ijtimoiy-psixologik omil. Psixologiya fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiyasi. Toshkent – 2016. - 350 b.
2. Nishonova Z.T. Mustaqil ijodiy fikrlashni shakllantirishning psixologik asoslari: Psix.f.dok.dis. - T., 2005. - 391 b.
3. Олпорт, Гордон : [арх. 3 января 2023] / Д. А. Леонтьев // Океанариум — Оясио. — М. : Большая российская энциклопедия, 2014. — С. 128.
4. Nazarov A.M. “Talabalar ilmiy-innovatsion faoliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik barqarorligi” mavzusidagi Psixologiya fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi.- Toshkent., 2022. – 112 b.
5. Orifova F.M. «Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini takomillashtirishning pedagogik-psixologik asoslari» mavzusida olib borgan tadqiqot ishi. - Toshkent, 2022 – 77 b.
6. Jabborova M.A. “Talabalar akademik o‘zlashtirishining psixologik determinantlari” mavzusidagi dissertatsiya ishi - Buxoro., 2024. – 78 b.